

Janusz Gręźlikowski

Kardynał Józef Glemp jako prawodawca na IV Synodzie Archidiecezji Warszawskiej

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 47/3-4, 209-226

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ GRĘŻLIKOWSKI

KARDYNAŁ JÓZEF GLEMP JAKO PRAWODAWCA NA IV SYNODZIE ARCHIDIECEZJI WARSZAWSKIEJ

W liście apostolskim *Tertio millennio adveniente*, ogłoszonym w związku z przygotowaniem Jubileuszu Roku 2000, Jan Paweł II napisał m. in.: *Jubileusze w życiu indywidualnych osób zwykle łączą się z datą Chrztu, Bierzmowania, pierwszej Komunii świętej, święceń kapłańskich czy też biskupich, zawarcia sakramentu małżeństwa [...] W znaczeniu chrześcijańskim [...] każdy Jubileusz stanowi szczególny rok łaski, którą otrzymała dana osoba poprzez jeden z wymienionych sakramentów [...] Te wszystkie Jubileusze osobiste czy wspólnotowe mają wielkie i szczególne znaczenie w życiu jednostek oraz w życiu odnośnych wspólnot*¹. W powyższych słowach Ojciec Święty wyjaśnia sens i wskazuje na potrzebę obchodzenia jubileuszy osobistych i wspólnotowych, stwierdzając jednocześnie, iż *czas jubileuszu jest czasem wielkiej radości, czasem szczególnego dziękczynienia oraz przepraszania i błagania „Pana historii i Pana ludzkich sumień”*.

Symposium – konferencja naukowa zostały zorganizowane z okazji 25-lecia święceń biskupich Prymasa Polski Kardynała Józefa Glempa. Wpisuje się więc w obchody jubileuszowe i jest włączeniem się w uroczyste świętowanie i dziękczynienie Księdza Prymasa, jak i Kościoła w całej Polsce; Kościoła warszawskiego, naszego Uniwersytetu oraz Wydziału Prawa Kanonicznego, boć przecież jubileusz arcybiskupa Kościoła w Polsce nie może być jedynie sprawą prywatną Jubilat, ale winno to być świętowanie całej wspólnoty, której Jubilat przewodzi. Do tej uroczystości jubileuszowej pragniemy także dołączyć i wspomnieć 48 rocznicę święceń kapłańskich Księdza Prymasa, którą będzie obchodził 25 maja tego roku.

Nasz Jubilat został mianowany biskupem warmińskim przez Jana Pawła II 4 marca 1979 r. Konsekracji biskupiej udzielił mu Sługa Boży Prymas Polski kardy-

¹ Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente* (10 XI 1994), AAS 87 (1995) n. 15; Zob. *Tertio Millennio Adveniente. Komentarz teologiczno-pastoralny w opracowaniu Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, Sandomierz 1995, s. 84-88.

² Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente...*, n. 16.

nał Stefan Wyszyński 21 kwietnia 1979 r. w Gnieźnie. Uroczysty ingres do katedry we Fromborku odbył się 6 maja tegoż roku. Po śmierci Prymasa Tysiąclecia, 7 lipca 1981 r. Ojciec Święty mianował biskupa Józefa Glempa Arcybiskupem Metropolity Gnieźnieńskiej i Warszawskiej, a 2 lutego 1983 r. wyniósł go do godności kardynałskiej. Po rozwiązaniu 25 marca 1992 r. unii personalnej archidiecezji gnieźnieńskiej i warszawskiej, Kardynał Józef Glemp przestał pełnić urząd Arcybiskupa Gnieźnieńskiego, pozostając Prymasem Polski i Metropolity Warszawskiej³.

Jako pasterz Kościoła warmińskiego, a później warszawskiego i polskiego, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, rządził powierzonym sobie Kościołem sprawując władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą⁴. Wytaczał kierunki działania, mobilizował do pracy duszpasterskiej, pouczał, udzielał rad, zachęcał i sam dawał przykład dobrego Pasterza⁵. Przede wszystkim zaś budował i rozwijał powierzone sobie wspólnoty wiernych aktami ustawodawczymi. Było ich bardzo wiele, o jakże bogatej, różnorodnej treści i nie sposób ich wszystkich tutaj przytoczyć i prezentować. Dlatego w tym naszym uniwersyteckim i wydziałowym, jubileuszowym świętowaniu, pragnę podjąć i omówić temat odnoszący się do *Kardynała Józefa Glempa jako ustawodawcy na IV Synodzie Archidiecezji Warszawskiej*.

Temat jest ważny, gdyż praktyka synodalna Kościoła wciąż odgrywa znaczącą rolę w życiu Kościołów partykularnych. Zwrócił na nią uwagę Sobór Watykański II wyrażając życzenie, by *czcigodne instytucje Soborów i synodów nabrały nowej mocy, dzięki czemu można by należycie i skuteczniej zatroszczyć się o wzrost wiary i zachowanie karności w różnych Kościołach stosownie do okoliczności czasu*⁶. W tej wypowiedzi mieści się bez wątpienia pośrednia krytyka dotychczasowej praktyki synodalnej Kościoła, jako nie w pełni odpowiadającej współczesnym wymogom czasu. Stąd po Vaticanum II wszelkiego rodzaju synody, także diecezjalne, nabrały obok obecnego aspektu jurydyczno-legistycznego, także przymiotu pastoralnego⁷. Odnosi się to również do IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej, który obradował przez okres pięciu lat od 19 marca 1998 do 19 marca 2003 r., a który Ksiądz Prymas zaprogramował, zwołał i przeprowadził i wydał statuty synodalne jako obowiązujące normy prawa partykularnego. W przeprowadzenie Synodu Kardynał

³ 25-lecie konsekracji biskupiej Prymasa Polski kard. Józefa Glempa, L'Osservatore Romano 24 (2004) nr 4, s. 52.

⁴ Kan. 391 KPK.

⁵ Zob. DB 16.

⁶ DB 36; Zob. J. Dudziak, *Elementy prawne w duszpasterskim synodzie archidiecezji krakowskiej z lat 1972-1979*, w: *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 23 października 2003 r. w Lublinie* (red. S. Tymosz), Lublin 2004, s. 57.

⁷ T. Pieronek, *Synody pastoralne po Soborze*, Znak 214 (1972) s. 459-463; T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, s. 63-65.

Prymas zaangażował szeroką reprezentację duchowieństwa, katolików świeckich i osoby zakonne archidiecezji warszawskiej.

Podjęty temat zaprezentowany zostanie w czterech punktach: 1. Synod diecezjalny a władza biskupa diecezjalnego; 2. Idea i motywy zwołania Synodu; 3. Tło organizacyjne i chronologia najważniejszych wydarzeń synodalnych; 4. Statuty synodalne.

1. Synod diecezjalny a władza biskupa diecezjalnego

Mówiąc o Jego Eminencji Kardynale Prymasie jako ustawodawcy na IV Synodzie Warszawskim, należy na początku przypomnieć pojęcie synodu i jego związek z władzą biskupa diecezjalnego.

Synod jest uroczystym zgromadzeniem wybranych kapłanów i pewnej liczby wiernych, występujących w imieniu wszystkich wiernych danego Kościoła partykularnego, obradujących pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą mu pomoc jako właściwemu pasterzowi tegoż Kościoła⁸. Pomoc ta może polegać na ukazaniu ogólnodiecezjalnych problemów duszpasterskich, udzieleniu rady, wysunięciu postulatów lub propozycji, zamianowaniu stanowiska w sprawach całej diecezji, wyrażeniu poparcia dla określonych form i sposobów apostołstwa diecezjalnego⁹.

Biskup zwołując synod diecezjalny wyraża wolę i pragnie w sposób uroczysty sprawować swoją posługę pasterską i władzę rządzenia przez dostosowanie prawa powszechnego do sytuacji i warunków duszpasterskich diecezji, ukazanie dróg i sposobów apostołstwa w diecezji, wydanie norm mobilizujących do życia zgodnego z prawem ewangelicznym i usuwania uchybień w życiu chrześcijańskim. Owoce synodu będą tym większe, im więcej włoży się wysiłku w jego przygotowanie i właściwe przeprowadzenie, co w dużej mierze zależy od biskupa diecezjalnego, ale także od całego zgromadzenia synodalnego. Chodzi nie tylko o fachowe przygotowanie materiałów, które będą przedmiotem rozważań synodalnych, lecz także o wyrobienie poczucia odpowiedzialności wszystkich wiernych za posłannictwo Kościoła i modlitwne wsparcie dzieła synodalnego przez całą wspólnotę diecezjalną.

Dla organizacji synodu diecezjalnego ma podstawowe znaczenie fakt, że jest on całkowicie podporządkowany władzy biskupa diecezjalnego, do którego w związku z tym należy pełna regulacja związana z jego zapowiedzią, przygotowaniem, zwołaniem, przebiegiem i zakończeniem. Inaczej mówiąc, synod jest uroczystym sprawowaniem przez biskupa diecezjalnego jego władzy ustawodawczej. To on na

⁸ Por. kan. 460 KPK.

⁹ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, *Lud Boży i jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 1986, s. 223.

synodzie jest jedynym ustawodawcą, natomiast pozostali członkowie synodu mają głos tylko doradczy¹⁰. Rzeczywistość ta jest wiernym odzwierciedleniem tej pozycji eklezjalnej biskupa diecezjalnego, jaką posiada on z nadania Chrystusa jako następcę Apostołów¹¹.

Stąd też biskup diecezjalny jest uprawniony i zobowiązany do zwołania synodu, po wysłuchaniu rady kapłańskiej¹², do niego należy ukonstytuowanie zgromadzenia synodalnego przez pisemne wezwanie uczestników¹³, jak też przewodniczenie na synodzie¹⁴. Biskup diecezjalny również kieruje oraz ma wgląd w przebieg prac synodalnych, które mają miejsce podczas sesji synodalnych¹⁵. Po zakończeniu zaś prac synodalnych, biskup diecezjalny zleca różnym komisjom sporządzenie głównych kierunków tekstów synodalnych w tzw. dokumencie roboczym, dając ogólne wytyczne do tej pracy. W dalszej kolejności sporządza się końcową redakcję tekstu synodalnego. Po przygotowaniu ostatecznej redakcji tekstu synodalnego, następuje jego podpisanie oraz promulgacja. Akty te są zarezerwowane tylko i wyłącznie biskupowi diecezjalnemu. To on sam podpisuje dekryty (statuty, uchwały) synodalne, które jedynie jego autorytetem mogą być promulgowane¹⁶.

¹⁰ Por. Kan. 466 KPK

¹¹ DB 8; Por. J. Dudziak, *Synod diecezjalny – organizacja i zadania, Struktury kolegalne w Kościele partykularnym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Wydział Nauk Prawnym TN KUL i Wyższe Seminarium Duchowne w Tarnowie, Tranów 2004*, s. 40.

¹² Kan. 461 KPK.

¹³ Kan. 462 § 1; 463 KPK. Cały zespół członków zgromadzenia synodalnego można podzielić na trzy kategorie osób: na członków obowiązkowych (biskup koadiutor, jeśli taki jest, biskupi pomocniczy, wikariusze generalni, wikariusze biskupi, wikariusz sądowny, kanonicy kapituły katedralnej, członkowie Rady Kapłańskiej, wierni świeccy, członkowie instytutów życia konsekrowanego, wybrani przez Diecezjalną Radę Duszpasterską, których liczbę i sposób wyboru określa biskup diecezjalny, a w braku Rady Duszpasterskiej, wskazani przez biskupa, rektor Wyższego Seminarium Duchownego, dziekani, przynajmniej jeden prezbiter z dekanatu, którego wybierają wszyscy duchowni pełniący tam duszpasterstwo, niektórzy przełożeni instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, spośród wspólnot zakonnych, które posiadają dom w diecezji; ich liczbę oraz sposób wyboru określa biskup diecezjalny), członków fakultatywnych (ci, których biskup diecezjalny wezwie spoza wyznaczonych wyżej osób, zarówno chodzi tutaj o osoby duchowne, zakonne jak i wiernych świeckich) oraz obserwatorów, a więc nie członków (najczęściej chodzi o przedstawicieli Kościołów i Wspólnot kościelnych, pozostających poza wspólnotą z Kościołem katolickim. Por. J. Dudziak, *Synod diecezjalny – organizacja i zadania...*, s. 44-45).

¹⁴ Z tym, że przewodniczenie to, ale tylko poszczególnym sesjom synodalnym, może on delegować ściśle określonym osobom, tj. wikariuszowi generalnemu lub wikariuszowi biskupiemu. Zob. Kan. 462 § 2 KPK. Zob. J. Dudziak, *Synod diecezjalny – organizacja i zadania...*, s. 44-46.

¹⁵ Zob. Kan. 465 KPK.

¹⁶ Kan. 466 KPK; Zob. J. Dudziak, *Synod diecezjalny – organizacja i zadania...*, s. 49-51.

Możemy powiedzieć, że synod diecezjalny jako zgromadzenie wybranych kapłanów i innych wiernych nie ma władzy ustawodawczej, gdyż ustawodawcą na tym synodzie jest tylko biskup diecezjalny. Uchwały synodu diecezjalnego są wynikiem działania kolegiального w pełnym sensie. Chociaż uczestnicy synodu głosują, to jednak ich głosy mają charakter tylko doradczy. Uczestnicy synodu bowiem nie mogą ograniczyć władzy rządzenia biskupa diecezjalnego, która pochodzi z prawa Bożego. W związku z tym autorem synodu diecezjalnego jest biskup diecezjalny.

2. Idea i motywy zwołania Synodu

Diecezja, a później (od 1818 r.) Archidiecezja Warszawska była miejscem wielu synodów prowincjalnych, diecezjalnych i częściowych (odbywanych dla archidiaconatu warszawskiego, kiedy Warszawa należała do diecezji poznańskiej). Pierwszym synodem archidiecezji warszawskiej był synod odbyty przez kardynała Aleksandra Kakowskiego w dniach 4-6 lipca 1922 r. Dokładnie w 40 lat później, bo w dniach 2-4 lipca 1962 r. obradował pod przewodnictwem kardynała Stefana Wyszyńskiego II synod archidiecezji warszawskiej. Prymas Tysiąclecia odbył również III synod archidiecezji warszawskiej. Obradował on od 10 maja do 28 grudnia 1973 r., a potrzeba jego zwołania wynikała z *odpowiedzialności za życie Boże wiernych, które wymagało odpowiedniej pracy w zmienionych warunkach*¹⁷.

Inicjatywa zwołania obecnego IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej, drugiego po Soborze Watykańskim II, stopniowo dojrzewała i związana była z potrzebą podjęcia nowych wysiłków nad odnową całokształtu życia religijnego i moralnego w Archidiecezji. Ksiądz Prymas był świadom, że obrady i uchwały synodalne mogą przyczynić się do lepszego zorganizowania i funkcjonowania aparatu administracyjno-duszpasterskiego w archidiecezji, że synod może, na skutek przedyskutowania i unormowania wielu spraw, skuteczniej i efektywniej oddziaływać na całość życia religijnego w archidiecezji, jak też przyczyni się do podniesienia poziomu religijno-kościelnego i społeczno-moralnego duchowieństwa i wiernych. Stąd w dekrecie powołującym komisję główną Synodu Ksiądz Prymas napisał: *dostrzegając wielką potrzebę przedyskutowania, przemodlenia i ujęcia w normy prawne wielu spraw z życia archidiecezji warszawskiej, niniejszym [...] ustanawiam Komisję Główną IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej i zlecam jej troskę o sprawny i owocny przebieg prac synodalnych*¹⁸. Zamykając zaś obrady synodalne Kardynał Prymas powiedział, iż powodem zwołania Synodu była *potrzeba przybliżenia duchowieństwu i wiernym Archidie-*

¹⁷ A. Gałka, *Kościół Warszawski i jego synody*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej. IV Synod Archidiecezji Warszawskiej 93 (2003) nr 5, s. 456-460.

¹⁸ *Komisja Główna Czwartego Synodu Archidiecezji Warszawskiej*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej..., s. 441.

cezi nauczania Soboru Watykańskiego II i innych dokumentów Stolicy Apostolskiej, Drugiego Synodu Plenarnego w Polsce, a przede wszystkim obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego¹⁹. Stąd możemy wnioskować, iż Ksiądz Kardynał Prymas pragnął, aby wypracowane na Synodzie normy prawne i instrukcje, uwzględniając warunki duszpastersko-katechetyczne i administracyjne Archidiecezji, przyczyniły się do odnowy struktur kościelnych i duszpasterskich Kościoła warszawskiego. Miał również życzenie, aby prace synodalne jako *pokorna wola przybliżania praw Kościoła powszechnego, by odpowiadały bardziej szczegółowo warunkom życia diecezjalnego na progu nowego tysiąclecia, aby określały sposób działania kapłanów i wiernych świeckich oraz aby Kościół Warszawski mógł lepiej i owocniej wypełniać swoją misję i przynosił owoce zbawienia*²⁰. Miał to być Synod przede wszystkim pastoralny, duszpasterski, ale również – do czego przywiązywał wagę Ksiądz Prymas – synod posiadający charakter ustawodawczy, czego wyrazem jest nadanie statutom synodalnym formy dokumentów o charakterze normatywnym.

Możemy powiedzieć, iż decydując się na zwołanie i odbycie Synodu oraz programując jego przeprowadzenie Ksiądz Prymas zapewne pragnął, aby Synod jako narzędzie do kierowania Kościołem lokalnym i nadrzędna instytucja wśród struktur diecezjalnych, przyczynił się do realizacji dwóch rodzajów dóbr. Z jednej strony dobra natury teologiczno-pastoralnej, a więc przyczynił się do rozwoju wspólnoty archidiecezjalnej poprzez pozyskiwanie duchownych, wiernych świeckich i osób konsekrowanych dla kościelnego zadania nauczania i dla rządzenia przez biskupa Kościołem partykularnym, dla sprostowania bieżących błędów doktrynalnych, dla wyrobienia apostołskiego dynamizmu, rozwoju powołań kapłańskich i wzrostu świętości. Ze strony zaś prawno-organizacyjnej, synod miał dokonać nowego spojrzenia i odnowienia struktur oraz instytucji archidiecezjalnych w celu ich owocniejszego funkcjonowania dla dobra duszpasterstwa²¹.

3. Tło organizacyjne i chronologia najważniejszych wydarzeń synodalnych

Po podjęciu decyzji zwołania IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej, Ksiądz Prymas – zgodnie z normami prawa – zaproponował tematy, którymi synod miał się zająć oraz stworzył struktury organizacyjne przygotowujące właściwe obrady synodalne²². W zamyśle Księdza Prymasa było, aby Synod był narzędziem prawidłowej identyfikacji myśli i ducha Soboru Watykańskiego II, aby przyczynił się do

¹⁹ *Zamknięcie Czwartego Synodu Archidiecezji Warszawskiej i ogłoszenie uchwał, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej...*, s. 591.

²⁰ *Homilia w uroczystość Świętego Józefa podczas zamknięcia IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej...*, s. 593.

²¹ J. Dudziak, *Synod diecezjalny – organizacja i zadania...*, s. 59-60.

²² Zob. Tamże, s. 42.

lepszego poznania i wprowadzenia w życie archidiecezji ustawodawstwa Kościoła powszechnego i postanowień II Synodu Plenarnego. Dlatego przebiegiem prac synodalnych kierował osobiście, ustanawiając jednocześnie stosowne narzędzia, którymi się posługiwał.

Na samym początku, dekretem z dnia 19 marca 1998 r., powołał komisję główną Synodu składającą się z osób fachowych w zakresie wiedzy teologicznej i doświadczeń pastoralnych, jak też biegłych w prawie kanonicznym i liturgii²³. Jednocześnie, tego samego dnia, mając na względzie sprawny i owocny przebieg prac synodalnych, ustanowił zasadnicze struktury i komisje Synodu oraz mianował przewodniczących tychże komisji i członków sekretariatu²⁴.

W celu natomiast usprawnienia prac i porządku obrad Synodu, jako uzupełnienie norm zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego (kan. 460-468) oraz w *Instrukcji o przeprowadzeniu synodów diecezjalnych*, wydanej przez dwie kongregacje: do Spraw Biskupów i Kongregacje Ewangelizacji Narodów z dnia 19 marca 1997 r.²⁵, Ksiądz Prymas wydał *regulamin IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej*, który wszedł w życie 11 sierpnia 1998 r.²⁶ Był on nadrzędnym czynnikiem porządkującym działalność i prace Synodu.

²³ Na czele tej Komisji stanął sam Ksiądz Prymas jako arcybiskup warszawski, a następnie: biskup Marian Duś – wikariusz generalny, biskup Piotr Jarecki – wikariusz generalny, ks. Zdzisław Król – wikariusz biskupi, ks. Edward Majer – wikariusz biskupi, ks. Stanisław Kur – wikariusz biskupi, ks. Stefan Kośnik – wikariusz sądowy, ks. Grzegorz Kalwarczyk – kanclerz, ks. Jan Miazek – ceremoniarz Prymasa Polski, ks. Ryszard Rumianek – ekonom, ks. Krzysztof Pawlina – rektor, ks. Andrzej Kowalski – notariusz pro iuridica, ks. Janusz Bodzon – asystent Akcji Katolickiej, ks. Kazimierz Kalinowski – dziekan i proboszcz, ks. Władysław Nowicki – dziekan i proboszcz, ks. Zygmunt Malacki – duszpasterz akademicki, ks. Andrzej Galka – rektor kościoła św. Marcina. *Komisja Główna Czwartego Synodu Archidiecezji Warszawskiej*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej..., s. 441.

²⁴ Przewodniczącym w oparciu o kan. 462 § 2 KPK mianował Kardynał Józef Glemp sam siebie, jako arcybiskupa warszawskiego. Ustanowił sekretariat synodu, którego przewodniczącym został biskup Marian Duś. Następnie powołał jedenaście komisji synodalnych: duchowieństwa, świeckich, osób życia konsekrowanego, zadań nauczycielskich Kościoła, charytatywną, kultu Bożego, struktur archidiecezji, ekumeniczną, miejsca i czasów świętych, dóbr doczesnych Kościoła, specjalnych zagadnień duszpasterskich. *Struktura i Komisje Czwartego Synodu Archidiecezji Warszawskiej*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej..., s. 442-443.

²⁵ Zob. T. Rozkrut, *Nowa instrukcja o synodach diecezjalnych*, Prawo Kanoniczne 42 (1999) nr 1-2, s. 145-156.

²⁶ *Regulamin* ten został podzielony na: 1. Etap przygotowawczy synodu; 2. Etap sesji synodalnych; 3. Etap powstawania dokumentu końcowego; 4. Strukturę dokumentu roboczego i dokumentu końcowego; 5. Postanowienia ogólne; 6. Postanowienia końcowe. *Regulamin IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej..., s. 449-455.

Z polecenia Prymasa Polski w okresie kwietnia – czerwca 1998 r. w Archidiecezji Warszawskiej odbyły się wybory dekanalne uczestników synodu spośród duchowieństwa. Jednocześnie Kardynał Prymas mianował pozostałych uczestników synodu. W sumie liczba uczestników synodu wyniosła 152 osoby: 119 duchownych, w tym 3 biskupów, 4 zakonników, 6 zakonnice, 23 wiernych świeckich²⁷.

6 września 1998 r. miała miejsce uroczysta sesja Synodu, na której Ksiądz Prymas wręczył nominacje uczestnikom Synodu; zostały również powołane podkomisje i zatwierdzono rozdzielenie poszczególnych uczestników Synodu do poszczególnych komisji i podkomisji, jak też zaprzysiężono członków IV Synodu²⁸.

Od października 1998 r. do maja 1999 r. trwały prace w komisjach i podkomisjach. Ustalono wstępne wersje tematów prac komisji, powołano ekspertów komisji synodalnych i ustalono tematy prac, co Ksiądz Prymas jako Arcybiskup Warszawski zatwierdził. Następnie, przy współudziale Księdza Prymasa, powołano wewnątrz każdej komisji bądź podkomisji grupy roboczej w celu opracowania pierwszej wersji dokumentu końcowego Synodu. Prace poszczególnych grup roboczych nad opracowaniem wstępnej wersji dokumentu końcowego i konsultacje tych opracowań wewnątrz komisji trwały od września 1999 r. do lutego 2000 r.²⁹

22 marca 2000 r. obradowała pod przewodnictwem Księdza Prymasa komisja główna Synodu. Zatwierdzono na niej wstępne wersje projektów dokumentów przygotowanych przez grupy robocze. Poczyniono weryfikację zakresu tematycznego projektów dokumentów oraz odesłano je do dalszych prac w grupach roboczych³⁰. Od kwietnia do grudnia 2000 r. trwały dalsze prace w komisjach nad projektem dokumentu końcowego, którego treść uzgadniano z normami II Synodu Plenarnego³¹.

Zatwierdzenie projektów dokumentów przygotowanych przez grupy robocze miało miejsce na posiedzenie komisji głównej Synodu 24 stycznia 2001 r. Projekty te, zgodnie z uwagami sekretariatu Synodu, skierowano do dalszych prac i poprawek w komisjach, w celu nadania tym opracowaniom formy dokumentów o charakterze normatywnym. Prace w komisjach trwały do połowy października 2001 r. 28 października tegoż komisja główna Synodu przyjęła projekty statutów synodalnych opracowanych w komisjach. Skierowała je do dalszych prac w sekretariacie Synodu, celem utworzenia jednolitego dokumentu – projektu statutów synodalnych³².

²⁷ *Wykaz członków IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej..., s. 444-448.

²⁸ *Chronologia najważniejszych wydarzeń IV Synodu*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej..., s. 439.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

³² Tamże, s. 439-440.

30 marca 2002 r. pod przewodnictwem Księdza Prymasa odbyło się kolejne posiedzenie komisji głównej Synodu, na którym przyjęto do dalszych opracowań projekt statutów IV Synodu opracowanego przez sekretariat Synodu. W miesiącach od kwietnia do czerwca tego samego roku, przy intensywnym udziale Księdza Prymasa, miały miejsce kolejne posiedzenia komisji głównej Synodu. Najpierw oceniono projekt statutów opracowany przez sekretariat, podjęto dyskusję i zgłoszono poprawki, nad którymi przeprowadzono głosowania. Celem uwzględnienia zgłoszonych poprawek i uwag odesłano projekt statutów do sekretariatu Synodu³³.

W miesiącach wrzesień – grudzień 2002 r. miały miejsce konsultacje poszczególnych części projektu statutów synodalnych we właściwych komisjach. Po czym podjęła obrady komisja główna Synodu. Przeprowadziła ona głosowania nad poprawkami zgłoszonymi w poszczególnych komisjach i odesłała projekt statutów do sekretariatu Synodu celem uwzględnienia uwag zgłoszonych przez komisję główną³⁴.

W styczniu 2003 r. przekazano Jego Eminencji Kardynałowi Józefowi Glempowi, Arcybiskupowi Warszawskiemu, projekt statutów IV Synodu celem konsultacji. Po przeprowadzonych konsultacjach, Ksiądz Prymas wyznaczył uroczystą sesję synodalną na 1 marca 2003 r. Na tej sesji przyjęto w głosowaniu projekt Statutów IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej i przekazano je Arcybiskupowi Warszawskiemu z prośbą o ich promulgowanie. 19 marca tegoż roku miało miejsce zamknięcie obrad Synodu i promulgowanie statutów synodalnych z mocą obowiązującą od uroczystości Narodzenia św. Jana Chrzciciela, tj. od 24 czerwca 2003 r.³⁵

4. Statuty synodalne

Statuty synodalne IV Synodu Warszawskiego są uwieńczeniem inicjatywy ustawodawczej Księdza Prymasa programującej i zwołującej Synod, której – jak sam powiedział – przyświecała troska otwarcia Kościoła Warszawskiego *ku perspektywie większej jedności i większej pewności w działaniu, w posługiwaniu, w tym wszystkim co jest sprawowaniem sakramentów i głoszeniem słowa Bożego*³⁶. Jako autor Synodu i ustawodawca, zadbał Ksiądz Prymas, aby uchwały synodalne miały w większości charakter i formę ściśle obowiązujących norm, a nie fakultatywnych zaleceń. Jednocześnie odzwierciedlają głębokie wkroczenie w struktury kościelne w celu ich odrodzenia i dostosowania do współczesnych wymogów życia i duszpasterstwa Archidiecezji Warszawskiej.

³³ Tamże, s. 440.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ *Homilia w uroczystość św. Józefa podczas zamknięcia IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej*, Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej..., s. 594.

Tekst uchwał synodu – pt. *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej* – został starannie wydany w numerze 5 z 2003 r. (s. 437-644) „Wiadomości Archidiecezjalnych Warszawskich”. Ten liczący ponad 200 stron zbiór składa się z *chronologii najważniejszych wydarzeń IV Synodu* (s. 439-440), *dekretu ustanawiającego Komisję Główną* (s. 441), *dekretu ustanawiającego i określającego strukturę Synodu i komisje* (s. 442-443), *wykazu członków Synodu* (s. 444-448), *regulaminu Synodu* (s. 449-455), *statutów synodalnych*, które otwiera prezentacja *Kościola Warszawskiego i jego synodów* – autorstwa ks. Andrzeja Gałki (s. 456-460), a następnie treść samych statutów podzielonych na dwa działy: pierwszy prezentujący 507 statutów (s. 461-543), drugi zawierający 14 aneksów obejmujących całością istotnych spraw odnoszących się do życia Archidiecezji³⁷. Następnie zamieszczono *dekret zamykający obrady Synodu* (s. 591-592) oraz *homilię Księdza Prymasa podczas zamknięcia IV Synodu* (s. 593-596). Na końcu umieszczony został *dodatek*, który zawiera: *Statuty Rady Kapłańskiej i Kolegium Konsultorów Archidiecezji Warszawskiej* (s. 599-606), *Statuty Kapituły Metropolitalnej Warszawskiej* (s. 606-612), *Statuty Kapituły Świętej Opatrzności Bożej przy kolegiacie św. Anny w Wilanowie* (s. 612-615), *Regulamin Rady Duszpasterskiej w Archidiecezji Warszawskiej* (s. 616-618), *Regulamin dla organistów Archidiecezji Warszawskiej* (s. 619-623), *wzór umowy dotyczącej współpracy zakonnic z duszpasterzem parafialnym lub inną instytucją kościelną* (s. 624-627), *ramowy wzór umowy o pracę* (s. 627-628), *wykaz przypadków, w których wymagana jest dyspensa lub zezwolenie na zawarcie małżeństwa* (s. 629-631). Zbiór zamyka *wykaz źródeł, dokumentów i innych pozycji wykorzystanych przy opracowaniu Statutów IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej* (s. 632-633) *spis treści* (s. 635) oraz dokumentacja fotograficzna (s. 637-644).

Obszerne statuty synodalne zostały usystematyzowane według jedenastu części, podzielonych na rozdziały i tytuły. Właściwe dyspozycje poszczególnych części zostały poprzedzone zwięzłymi wprowadzeniami teologiczno-prawnymi. Poszczególne części (11) zostały kolejno zatytułowane: *Organizacja i instytucje Archidiecezji Warszawskiej* (statuty 1-23, s. 461-466); *Posługa i życie kapłanów Archidiecezji Warszawskiej* (statuty 24-100, s. 466-480); *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego* (statuty 101-138, s. 480-487); *Katechizacja*

³⁷ Dział II – aneksy zawiera następujące aneksy: 1. Regulamin Kurii Metropolitalnej Warszawskiej (s. 544-549); 2. Instrukcja dla Sądu Delegowanego; 3. Utrzymanie kapłanów; 4. O testamentach; 5. Protokół zdawczo-odbiorczy przekazaniu parafii; 6. Statut Parafialnej Rady Duszpasterskiej; 7. Statut Parafialnej Rady Ekonomicznej; 8. Instrukcja o prowadzeniu kancelarii i archiwum parafialnego; 9. Przepisy prawne dotyczące katechizacji; 10. Statut Księdza Prefekta – rezydenta w parafii; 11. Wzór formularza rękopisem przyjmowanych od rodziców i chrzestnych, w przypadku chrztu dzieci ze związków niesakramentalnych; 12. Nowy protokół kanonicznego badania narzeczonych; 13. Statut Caritas Archidiecezji Warszawskiej; 14. Statut Stowarzyszenia Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo. *Aneksy, Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie...*, s. 544-590.

i szkolnictwo katolickie (statuty 139-187, s. 487-494); *Przepowiadanie słowa Bożego* (statuty 188-203, s. 494-497); *Kult Boży* (statuty 204-374, s. 497-521); *Działalność charytatywna* (statuty 375-400, s. 521-525); *Szczególne zadania w duszpasterstwie* (statuty 401-453, s. 526-533); *Ekumenizm* (statuty 454-471, s. 533-537); *Dobra doczesne Kościoła* (statuty 472-495, s. 537-541); *Środki społecznego przekazu w służbie Kościoła* (statuty 496-507, s. 541-543)³⁸.

Część pierwsza statutów traktująca o *organizacji i instytucjach Archidiecezji Warszawskiej* obejmuje dwa rozdziały (statuty 1-23). W pierwszym omówiono organizację terytorialną (parafie, erekcja parafii i dekanaty), w drugim natomiast, podzielonym na 5 tytułów, umieszczono normy prawne odnoszące się do instytucji Archidiecezji, wśród których wymieniono: Radę Kapłańską i Kolegium Konsultorów, Kapituły: Metropolitalną i Kolegiackie, Kurię Metropolitalną Warszawską, Szkolnictwo katolickie i Sąd Metropolitalny Warszawski. Treść statutów jest zwięzła i merytorycznie ubogaca czytelnika konkretnymi informacjami, szczególnie o kompetencjach różnych instytucji funkcjonujących w Archidiecezji³⁹. Dowiadujemy się m. in., że poza wydziałami, przy Kurii istnieją: Instytut Archidiecezjalny Środków Przekazu, Fundacja Budowy Świątyni Opatrzności Bożej – wotum Narodu, Rada Promocyjna Budowy Świątyni Opatrzności Bożej, Prymasowska Rada Budowy Kościołów, Rada Zrzeszeń Katolickich, Centrum Duszpasterstwa Archidiecezji Warszawskiej i Centrum Katechetyczne Archidiecezji Warszawskiej. Oryginalną sugestią zgromadzenia synodalnego jest treść statutu 22 § 4 wzywająca, aby kapłani pracujący w duszpasterstwie poszerzali wiedzę zdobyta w Seminarium Duchownym o sakramencie małżeństwa i o procesie o nieważność małżeństwa⁴⁰.

Posługa i życie kapłanów Archidiecezji Warszawskiej (statuty 24-100) to treść części drugiej statutów. Statuty te zostały ujęte w rozdziały zatytułowane: *misja kapłana, wskazania prawno-organizacyjne* w odniesieniu do: duchownych, parafii, proboszczów i wikariuszy, dekanatów, dziekanów i wicedziekanów, rektorów kościołów i kapelanów, kapłanów rezydentów, kapłanów chorych i na emeryturze, kapłanów na misjach i przebywających poza Archidiecezją. Znajdujemy tutaj wiele interesujących przepisów zredagowanych w duchu Soboru Watykańskiego II i dokumentów Jana Pawła II i Stolicy Apostolskiej, odnoszących się do praw i obowiązków kapłańskich wynikających z różnych urzędów i funkcji, tożsamości i posługi kapłańskiej oraz o stosunku kapłana do własnego biskupa⁴¹. Ciekawa jest dyspozy-

³⁸ Zob. *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie..., s. 461-543.

³⁹ Statuty 1-23, Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie..., s. 461-466.

⁴⁰ Statut 22 § 4, Tamże, s. 466.

⁴¹ Statuty 24-100, Tamże, s. 466-480.

cja statutu 91, który zachęca kapłanów rezydentów, aby w miarę możliwości pomagali w pracy duszpasterskiej w parafii, o ile takie zajęcia nie kolidują z ich podstawową pracą. Jednak taką pomoc winna regulować pisemna umowa z proboszczem zatwierdzona przez kurie⁴².

W części trzeciej ustawodawca synodalny reguluje kwestię obecności i posługi instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego w Archidiecezji (statuty 101-138). Znajdujemy tutaj przepisy ogólne, przepisy odnoszące się do instytutów zakonnych męskich i żeńskich, do instytutów świeckich oraz rozdział na temat troski o powołania do życia konsekrowanego. Ustawodawca zwraca tutaj szczególną uwagę na właściwe relacje tych instytutów z Archidiecezją, w której funkcjonują. Osoby zakonne wzywa się do współpracy w zadaniach duszpastersko-apostołskich; do duszpasterzy Synod apeluje o udzielanie pomocy żeńskim wspólnotom zakonnym oraz nie ingerowanie w sprawy dotyczące zarządu domu i wewnętrznej karności zakonnej siostr lub braci. Szerokie potraktowanie problematyki instytutów życia konsekrowanego przez Synod Warszawski zasługuje na duże uznanie, nie zawsze bowiem ta doniosła dziedzina życia kościelnego znajduje właściwy swój wymiar w uchwałach synodów⁴³.

Część czwarta zatytułowana *Katechizacja i szkolnictwo katolickie* (statuty 139-187) obejmuje cztery podstawowe zagadnienia: ogólne zasady katechizacji i wychowania; formację katechetyczną; zadania, zasięg i organizację katechetyczną; szkolnictwo katolickie; katechizację dorosłych. Synod stwierdza, że *na terenie Archidiecezji za sprawy katechizacji i wychowania katolickiego odpowiada Arcybiskup. Wykonuje on swoje zadanie w dużej mierze przy pomocy katechetów i nauczycieli, a także szkół katolickich oraz innych w tym celu powołanych instytucji, których pracę koordynuje i wspiera Wydział Katolickiej Nauki Katolickiej, współpracujący z Wydziałem Katechetycznym Konferencji Episkopatu Polski*⁴⁴. Arcybiskup ustanawia wizytatorów archidiecezjalnych i dekanalnych, którzy mają obowiązek odbywać systematyczne wizytacje katechetyczne. Wizytacje te mogą przeprowadzać również wizytatorzy szkolni, dyrekcja szkoły, a w aspekcie merytorycznym także proboszczowie. Synod uświadamia rodzicom ich pierwszorzędne obowiązki wychowawcze i katechetyczne względem dzieci, wzywa proboszczów i nauczycieli religii do odpowiedzialnego pełnienia swego urzędu. Na proboszczów nakłada obowiązek otoczenia katechetów opieką, ukazywania potrzeby i znaczenia ich pracy, odpowiedzialności za realizację programu i właściwy wymiar godzin w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych na swoim terenie. W zakresie organizacji kate-

⁴² Statut 91, Tamże, s. 478.

⁴³ Statuty 101-138, Tamże, s. 480-487.

⁴⁴ Statut 139, Tamże, s. 488.

chizacji zwraca się następnie uwagę na właściwe zatrudnienie katechetów, rolę misji do nauczania, stawia się konkretne wymagania wszystkim katechetom, zachęca do rozwijania różnych form katechezy (dzieci, młodzieży, grup specjalnych, niepełnosprawnych, dorosłych), zwraca się uwagę na znaczenie stałej formacji katechetów i pogłębiania swojej wiedzy katechetycznej. W statutach uderza troska prawodawcy synodalnego o owocność i skuteczność akcji katechizacyjnej. Wczytując się w treść poszczególnych statutów synodalnych dostrzega się ogromna troskę prawodawcy o to, by słowo Boże głoszone w formie katechezy mogło systematycznie docierać do szerokiego kręgu odbiorców. Uderza przy tym oryginalność duszpasterska wielu dyspozycji, które zdają się dobrze odpowiadać wymogom współczesności. Zwraca się w nich uwagę zarówno na sprawy najwyższej wagi, jak i na kwestie natury formalnej⁴⁵.

Przepowiadanie słowa Bożego (statuty 188-203) to treść części piątej statutów synodalnych. W 16 statutach prawodawca w sposób bardzo zwięzły przedstawił zasady ogólne przepowiadania, zwracając uwagę na źródła przepowiadania, uprawnionych do przepowiadania, staranność w sprawowaniu posługi przepowiadania i stosowanie się do wskazań Konferencji Episkopatu Polskiego i Arcybiskupa. Wśród rodzajów przepowiadania Ksiądz Prymas jako ustawodawca synodalny eksponuje homilię jako formę podstawową stanowiącą integralną część liturgii Mszy świętej. Zaleca głoszenie homilii przy sprawowaniu sakramentów świętych i sakramentaliów. Na zauważenie zasługuje statut uświadamiający duszpasterzom rolę homilii głoszonej podczas obrzędów pogrzebowych. Synod zaleca głoszenie homilii, *które budziłyby wiarę i nadzieję, niosły pociechę, poruszały sumienie i skłaniały do refleksji eschatologicznych*⁴⁶. Innymi rodzajami przepowiadania, na które zwraca uwagę prawodawca synodalny są misje i rekolekcje parafialne. Zwracając się do głoszących słowo Boże, Synod przypomina, że ich przepowiadania powinny być dostosowane do danego środowiska, co wymaga od kaznodziei znajomości warunków życia i problemów nurtujących słuchaczy. Interesujący jest statut 203, w którym prawodawca synodalny, mając świadomość, iż znaczna część członków Kościoła warszawskiego nie żyje zgodnie z zasadami wiary Kościoła katolickiego, mówi o nowej ewangelizacji. Synod wzywa swoich wiernych do aktywnego podjęcia dzieła nowej ewangelizacji i przypomina obowiązki każdego wiernego, a mianowicie: słowem i przykładem życia dawać świadectwo o Chrystusie, przede wszystkim w swojej rodzinie i w środowisku przebywania; rozwijanie wiedzy religijnej i troszczenie się o świętość własnego życia; pogłębianie znajomości nowych zjawisk w obecnym świecie, tzn. przemian

⁴⁵ Statuty 139-187, Tamże, s. 487-494.

⁴⁶ Statut 196, Tamże, s. 495.

w świadomości człowieka i kulturowych uwarunkowaniach życia ludzkiego w zmieniających się ustrojach⁴⁷.

Bardzo obszerna część szósta Synodu traktuje o *Kulcie Bożym* (statuty 204-374). W dziesięciu rozdziałach ustawodawca synodalny w związanych dyspozycjach reguluje posługę uświęcania. Znajdujemy w poszczególnych rozdziałach najpierw zasady ogólne, a następnie dyspozycje odnoszące się do: służby liturgicznej, kościoła i jego wyposażenia, sakramentów świętych, sakramentaliów, roku liturgicznego, liturgii godzin i nabożeństw oraz miejsc świętych. W zasadach ogólnych, powołując się na nauczanie Soboru Watykańskiego II, normy kodeksowe i przepisy liturgiczne, podano ogólne normy odnoszące się do zadania uświęcania jakie wypełnia Kościół, które stanowią wprowadzenie w regulowaną tematykę. Cenny jest rozdział drugi i trzeci przypominający o roli i znaczeniu służby liturgicznej, jak i wyposażeniu każdej świątyni katolickiej. Dziedzina sakramentów oraz sakramentaliów posiada redakcję odpowiadającą zarówno powszechnym normom prawnym i liturgicznym, jak i tradycji archidiecezjalnej. Znajdujemy tutaj ciekawą dyspozycję odnoszącą się do chrztu dzieci ze związków niesakramentalnych. Otóż statut 246 stwierdza, że dzieci z takich związków chrzci się w parafii miejsca zamieszkania matki, a przed chrztem należy przeprowadzić rozmowę z rodzicami oraz kandydatami na chrzestnych, celem stwierdzenia, czy dziecko będzie wychowywane w wierze katolickiej. Gdy istnieje uzasadniona nadzieja takiego wychowania, proboszcz wyraża zgodę na chrzest, przyjmując od rodziców i chrzestnych rękojmię na piśmie. W wypadku rodziców lekceważących własny udział w sakramentach świętych, chrzest – według dyspozycji Synodu – należy odłożyć⁴⁸. Uwagę przyciągają również statuty poświęcone sakramentowi pokuty i pojednania, Eucharystii, a także małżeństwu, gdzie szczególną uwagę zwrócono na przygotowanie do zawarcia małżeństwa (rekolekcje narzeczonych, dni skupienia, „godziny modlitw”). Zwraca także uwagę dyspozycja synodalna odnośnie odmówienia lub ograniczenia pogrzebu chrześcijańskiego. Rozdział o roku liturgicznym, przywołując przepisy kodeksowe, zawiera z kolei normy wzywające do świętowania niedzieli i dni świątecznych, przygotowywania liturgii niedzielnej, urządzania nabożeństw okresowych. Rozdział traktujący o miejscach świętych zwraca uwagę na sanktuaria, kościoły i kaplice, ich rolę i znaczenia dla kultu, wystrój, przypomina o obowiązkach zarządców cmentarzy. W trosce o piękno świątyni Synod apeluje o właściwe ich utrzymanie i odpowiedzialnie, zgodnie z wymogami liturgii i sztuki sakralnej, wyposażenie⁴⁹.

⁴⁷ Statuty 188-203, Tamże, s. 494-497.

⁴⁸ Statut 246, Tamże, s. 503.

⁴⁹ Statuty 204-374, Tamże, s. 497-521.

Posłannictwu charytatywnemu Synod poświęcił część siódmą swoich statutów zatytułowaną *Działalność charytatywna* (statuty 375-400). Ta część statutów stanowi zespół zwartych dyspozycji regulujących wymieniony sektor duszpasterstwa. Czyni to w trzech rozdziałach: realizacja zadań charytatywnych; organizowanie pomocy potrzebującym w parafii; chorzy, sędziwi i niepełnosprawni we wspólnocie kościelnej. Synod zwraca tutaj uwagę na potrzebę wychowania wiernych do współczucia, do udzielania potrzebującym wielorakiej pomocy, mobilizuje duszpasterzy, rodziny i przede wszystkim wspólnoty parafialne do akcji charytatywnych, sankcjonuje struktury archidiecezjalne w zakresie działalności dobroczynnej (Caritas Archidiecezji Warszawskiej, Caritas parafii), zachęca parafie do nawiązywania kontaktów z instytucjami państwowymi i samorządowymi, wskazuje na szczególne akcje charytatywne w parafiach. Uderzają pozytywnie dyspozycje odnoszące się do działalności Caritas w parafiach i organizowania pomocy potrzebującym w parafiach. Synod uświadamia również duszpasterzom o ich powinności wobec chorych i niepełnosprawnych. Próbuje pogłębić w tym względzie wrażliwość duszpasterzy i wiernych świeckich⁵⁰.

Szczególne zadania w duszpasterstwie to tytuł części ósmej uchwał synodalnych (statuty 401-452). Synod omawia w niej specjalne zadania duszpasterskie, jakie winni uwzględniać duszpasterze Archidiecezji. Synod bardzo szczegółowo i wnikliwie przytacza dyspozycje dotyczące duszpasterstwa niepełnosprawnych (niesłyszących, niewidomych, upośledzonych umysłowo, niepełnosprawnych ruchowo) oraz omawia inne formy duszpasterstwa (uzależnionych, bezdomnych, bezrobotnych, więźniów, żyjących w związkach niesakramentalnych, cudzoziemców, duszpasterstwo pielgrzymkowe i wakacyjne). Na uwagę zasługują ważne i aktualne dyspozycje odnoszące się do duszpasterstwa osób żyjących w związkach niesakramentalnych przytoczone za adhortacją apostołską Jana Pawła II *Familiaris consortio*, a szczególnie dyspozycja statutu 447 stwierdzająca, iż osoby żyjące w związkach niesakramentalnych, pragnąc pełnić funkcje katechety, nauczyciela i wykładowcy szkół i uczelni katolickich muszą uzyskać specjalne zezwolenie Arcybiskupa⁵¹.

Część dziewiąta statutów synodalnych zawiera dyspozycje odnoszące się do *ekumenizmu*. Tak zatytułowana część w 18 statutach omawia kwestie związane z duszpasterstwem ekumenicznym w Archidiecezji, a więc płaszczyzny i formy współpracy między Kościołami oraz dialog ekumeniczny. W oparciu o dokumenty soborowe, normy kodeksowe i dokumenty kościelne i międzykościelne prawodawca synodalny wzywa i zobowiązuje duszpasterzy do współpracy ekumenicznej. W celu sprawnego funkcjonowania i podejmowania konkretnych działań w zakresie ekumenizmu Arcybiskup Warszawski mianuje – stwierdza Synod – swojego de-

⁵⁰ Statuty 375-400, Tamże, s. 521-525.

⁵¹ Statuty 401-453, Tamże, s. 526-533.

legata odpowiedzialnego za sprawy ekumeniczne oraz powołuje Ośrodek do Spraw Jedności Chrześcijan, któremu określa konkretne zadania⁵². Synod zatroszczył się o ekumeniczny wymiar formacji religijnej i teologicznej alumnów oraz poleca duchowieństwu zapoznawanie się z ważniejszymi dokumentami kościelnymi dotyczącymi życia ekumenicznego, zachęca do nawiązywania kontaktów i współpracy Kościołów w dziedzinie ewangelizacji⁵³.

Dyspozycje dotyczące *Dóbr doczesnych Kościoła* Synod zamieścił w części dziesiątej zbioru synodalnego, która reguluje następujące dziedziny: nabywanie dóbr; dzierżawę, najem nieruchomości i podejmowanie działalności gospodarczej; alienację mienia kościelnego; zarząd mieniem kościelnym, pracownicy świeccy. Są to bardzo ważne dyspozycje dla duszpasterzy parafialnych, sformułowane w duchu przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego. Znajdujemy tutaj wiele oryginalnych rozwiązań, mających na celu właściwe, zgodne z przepisami prawa polskiego i kanonicznego administrowanie dobrami kościelnymi⁵⁴.

Ostatnia – dziesiąta – część statutów synodalnych została poświęcona *środkom społecznego przekazu*. Znalazło się tutaj 12 statutów, w których akcentuje się potrzebę troski o istniejące w Archidiecezji środki przekazu i inicjowanie nowych, przydatnych do głoszenia Ewangelii. Ustawodawca synodalny podkreśla, iż w kontekście podejmowanego dziś dzieła nowej ewangelizacji, szczególnie istotna staje się świadomość, że najważniejszą funkcją katolickich środków przekazu jest funkcja ewangelizacyjna, przed informacyjną, wychowawczą i rozrywkową. Doniosłą rolę w dziedzinie troski o media pełni Instytut Archidiecezjalny Środków Przekazu podlegający bezpośrednio Arcybiskupowi Warszawskiemu. Pozostaje on w ścisłej współpracy z Wydziałem Duszpasterstwa i Wydziałem Nauki Katolickiej Kuri. Do jego zadań – jak stwierdza Synod – należy zbieranie informacji, zwłaszcza z terenu Archidiecezji, przekazywanie wiadomości i stosownych materiałów do Radia „Józef” lub innych ośrodków religijnego i kulturalnego życia Kościoła oraz archiwizowanie obecnego w mediach życia religijnego Archidiecezji. Instytut koordynuje działania poszczególnych mediów kościelnych oraz kontakty z innymi mediami, a także podejmuje działania zlecone przez Arcybiskupa. Synod podaje zasady wykorzystywania i odbioru środków społecznego przekazu w Kościele Warszawskim. Stwierdza, że Arcybiskupowi podlegają katolickie: radio, stacje telewizyjne, wydawnictwa, drukarnie, firmy producenckie, sieci internetowe itp. Mające siedzibę w Archidiecezji lub realizujące swe programy na jej terenie⁵⁵.

⁵² Statut 455, Tamże, s. 534.

⁵³ Statuty 454-471, Tamże, s. 537.

⁵⁴ Statuty 472-495, Tamże, s. 537-541.

⁵⁵ Statuty 493-507, Tamże, s. 540-543.

W dziale drugim zbioru synodalnego ustawodawca umieścił czternaście *aneksów*. Są to regulaminy, instrukcje, statuty, przepisy prawa polskiego dotyczące katechizacji oraz wzory pism i formularzy. Aneksy te stanowią integralną część uchwał synodalnych i należy je uznać za pożyteczną formę aktywności zgromadzenia synodalnego. Jedne z nich, na co wskazują powyżej przytoczone tytuły, są aktami normatywnymi (instrukcje, regulaminy, statuty), inne są dyrektywami, jeszcze zaś inne mają charakter czysto informacyjny (wzory pism i dokumentów). Warto dodać, że do wielu wzorów pism i dokumentów dołączono stosowny komentarz i wyjaśnienia, co pozwala lepiej zrozumieć poszczególne elementy danego pisma – dokumentu⁵⁶.

Do zbioru uchwał synodalnych i aneksów ustawodawca synodalny zamieścił jeszcze dodatek, w którym – jak wspomniano – znalazły się statuty Kolegium Konsultorów i Rady Kapłańskiej, statuty kapituł: metropolitalnej i kolegiackiej w Wilanowie, regulamin Rady Duszpasterskiej, regulamin dla organistów, wzory umów, praktyczny wykaz przypadków, w których wymagana jest dyspensa lub zezwolenie na zawarcie małżeństwa⁵⁷. Są to akty pozasynodalne, zatwierdzone przez Arcybiskupa Warszawskiego, których synod nie uchwalił, ale mają one charakter bardzo praktycznego przewodnika i stanowią „dopełnienie” partykularnego prawa Kościoła Warszawskiego. Tym samym w jednym zbiorze zostało zawarte całe aktualnie obowiązujące prawo partykularne Archidiecezji Warszawskiej.

* * *

Podsumowując należy stwierdzić, iż IV Synod Archidiecezji Warszawskiej swoimi uchwałami wpisuje się w najnowsze dzieje zgromadzeń synodalnych w Polsce wnosząc tutaj znaczący dorobek myśli duszpasterskiej i prawniczej. W ten sposób, za przyczyną Księdza Prymasa – Arcybiskupa Warszawskiego – ustawodawcy synodalnego, pomnożyło się z pewnością dobro, jakie przynosi ze sobą każde zgromadzenie synodalne zmierzające – z natury rzeczy – do odnowy życia religijnego danego Kościoła partykularnego.

Na uchwały Synodu trzeba patrzeć w kontekście współczesności oraz w perspektywie przyszłości. Wydaje się, że za sprawą Jego Eminencji Księdza Prymasa – ustawodawcy synodalnego oraz uczestników Synodu, odpowiadają one w pełni wymagom, oczekiwaniom i wyzwaniom duszpasterskim dnia dzisiejszego, a także mogą stanowić właściwy punkt wyjścia dla przyszłej debaty nad odnową życia religijno-moralnego, w myśl zasady *Ecclesia semper reformanda*. Wszak uchwały te znamionuje mocne osadzenie w nauce Soboru Watykańskiego II, Kodeksie Prawa

⁵⁶ Aneksy, Tamże, s. 544-590.

⁵⁷ Dodatek, Tamże, s. 597-631.

Kanonicznego, dokumentach Stolicy Apostolskiej i Jana Pawła II oraz uchwałach II Polskiego Synodu Plenarnego. Jednocześnie nawiązują do tradycji Archidiecezji i pozostają w pełni otwarte na „jutro” zadań ewangelizacyjnych i duszpasterskich. Podejmują również i regulują wiele trudnych spraw duszpasterskich, związanych m.in. z sytuacją prawną osób żyjących w związkach niesakramentalnych, z udzielaniem chrztu, odmową pogrzebu kościelnego.

Należy zauważyć, iż Ksiądz Prymas jako ustawodawca, poprzez uchwały synodalne przyczynił się do odnowy, ożywienia i uaktywnienia struktur kościelnych Archidiecezji. Uporządkował ich działanie, aby przede wszystkim służyły przeróżnym zadaniom duszpasterskim. W ten sposób działalność tych struktur została zrationalizowana, a jednocześnie zostały wprężnięte w służbę duszpasterstwu.

Lektura uchwał synodalnych nie nastęrcza żadnych trudności i nie przytłacza ogromem trudnego tekstu. Synod Warszawski przemawia do odbiorcy konkretnie treści podanej w sposób jasny, precyzyjny, konkretny, w dobrej – na ogół – szacie słownej. Teksty synodalne znamionuje zwięzłość, dyscyplina słowa w formułowaniu zapisów, troska o nadanie im charakteru jurydycznego, a zarazem duszpasterskiego. To sprawia, że uchwały synodalne (statuty i aneksy) stały się *sensu stricto* kodyfikacją prawa archidiecezjalnego, tak niezbędną dla właściwego funkcjonowania duszpasterstwa.

Należy pogratulować Jego Eminencji Księdzu Kardynałowi Prymasowi, Metropolicie Warszawskiemu, przeprowadzenia tak udanego i potrzebnego dzieła ustawodawczego i życzyć by doprowadzone do końca dzieło IV Synodu Archidiecezji przyniosło obfity owoc w życiu tych, do których przesłanie Synodu zostało zaadresowane przez jego ustawodawcę.